

Αθήνα: στο δρόμο προς τη Δημοκρατία

Οι μεταρρυθμίσεις του
Κλεισθένη

Το τέλος της τυραννίδας των Πεισιπρατιδών

- Όταν ο Πεισίπρατος έγινε τύραννος της Αθήνας εξόρισε τους Αλκμεωνίδες μαζί με άλλους αντιπάλους του.
- Μετά τον θάνατο του Πεισιπράτου, το 527 π.Χ., οι δύο γιοι και διάδοχοι του, ο Ίππαρχος και ο Ιππίας, προσπαθούν προσδώσουν στο τυραννικό καθεστώς κάποια νομιμοφάνεια.
- Όμως, μετά τη δολοφονία του Ιππάρχου το 514 π.Χ. από τον Αρμόδιο και τον Αριστογείτονα, ο Ιππίας σκλήρυνε ακόμη περισσότερο τη στάση του με βιαιότητες εναντίον των Φιλαειδών και νέα εξορία των Αλκμεωνίδων.

Στο μεταίχμιο μιας νέας εποχής

- Καθώς η δυσαρέσκεια κατά του Ιπλία αυξανόταν, ο τύραννος εκδιώχτηκε με τη βοήθεια του βασιλιά των Σπαρτιατών Κλεομένη:
- Οι Αλκμεωνίδες **-Κλεισθένης-** ζήτησαν από το Μαντείο των Δελφών να πείσει τους Σπαρτιάτες να βοηθήσουν στην απαλλαγή της Αθήνας από την τυραννίδα. Το ιερατείο του Μαντείου των Δελφών ανταποκρίθηκε στην έκκληση, γιατί χρωστούσε χάρη στους Αλκμεωνίδες, οι οποίοι το 548 π.Χ. είχαν αναλάβει ως εργολάβοι την ανοικοδόμηση του κατεστραμμένου από πυρκαγιά ιερού του Απόλλωνα.
- Ο σπαρτιάτης βασιλιάς **Κλεομένης Α'** έφερε στρατό στην Αττική και μαζί με τις δυνάμεις των αντιπάλων του Ιπλία, με **επικεφαλής τον Κλεισθένη**, πολιορκήσαν την Ακρόπολη, όπου είχε καταφύγει ο Ιπτίας και τον ανάγκασαν να παραδώσει την εξουσία. **Ο Ιπτίας** έφυγε και αρκετοί οπαδοί του θανατώθηκαν.

Διαμάχη 510/508 π.Χ.

- Η διαφορά σε αυτή την εσωτερική διαμάχη ανάμεσα στους αριστοκράτες (ελίτ) και τον λαό είναι ότι οι απλοί Αθηναίοι το 510 διέθεταν αυτοσυνειδησία επαρκή για συλλογική δράση.
- Ο Αλκμεωνίδης **Κλεισθένης** αναλαμβάνει τον ρόλο του ηγέτη του άρτι πολιτικοποιημένου Αθηναϊκού λαού. Στην ουσία την ευκαιρία του προσέφερε η φιλοσπαρτιατική στάση του αντιπάλου του **Ισαγόρα** (**Ηρόδοτος, Ε΄ 70.1**). Οι Αθηναίοι θα τάσσονταν υπέρ εκείνου που θα εκμεταλλευόταν το αυτοσυναίσθημά τους ως Αθηναίων. Κατά τον **Ηρόδοτο (Ε΄ 66.2)** ο Κλεισθένης πήρε τον δήμο στην *εταιρεία* του (*φρατρία* ή στην στενώς συνδεδεμένη ομάδα φίλων του). Ο Κλεισθένης υποστήριξε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις δίνοντας έμφαση στους δεσμούς μεταξύ των πολιτών και στην εξασφάλιση της λαϊκής συμμετοχής στα κοινά.
- Το **508 π.Χ** ο **Ισαγόρας** αντέδρασε, ζητώντας αυτός τώρα την επέμβαση των Σπαρτιατών, οι οποίοι **εξόρισαν τον Κλεισθένη** και τους ένθερμους υποστηρικτές του από την Πόλη (700 αθηναϊκές οικογένειες-**Ηρόδοτος, Ε΄ 73.1**), πιστεύοντας ότι θα διαλυόταν και η μαζική *εταιρεία* του. Όμως **αγνοούσε το βαθμό πολιτικοποίησης** του πολιτικού σώματος και τη δυνατότητα για **ενιαία δράση**. → ο λαός **εξεγέρθηκε** κατά παράτρυνση της Βουλής (**Ηρόδοτος, Ε΄ 72.2- Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία 20.3**), πολιορκήσε στην Ακρόπολη την σπαρτιατική φρουρά, η οποία εγκατέλειψε την Αθήνα και μαζί της προφανώς απομακρύνθηκε και ο Ισαγόρας.

Ηρόδοτος, Ε' 66.1-2

- [5.66.1] Η Αθήνα, που και πρωτύτερα ήταν μεγάλη, τότε, με την απελευθέρωσή της από τους τυράννους, έγινε μεγαλύτερη. Δυο άντρες κυριαρχούσαν στην πόλη, ο **Κλεισθένης**, από τη γενιά των Αλκμεωνιδών που, όπως λέει η φήμη, έκανε όργανό του την Πυθία, και ο **Ισαγόρας**, ο γιος του Τεισάνδρου, που καταγόταν βέβαια από ονομαστή οικογένεια, δεν ξέρω όμως να πω την αρχή της, πάντως το γένος του κάνει θυσίες στον Κάριο Δία.
- [5.66.2] Αυτοί οι δυο άντρες ήρθαν σε σύγκρουση για την εξουσία, κι ο Κλεισθένης, καθώς έχανε τη μάχη, παίρνει με το μέρος του το λαό· κι αργότερα τους Αθηναίους, που ζούσαν χωρισμένοι σε τέσσερες φυλές, τους έκανε δέκα φυλές, καταργώντας τις ονομασίες που θύμιζαν τους γιους του Ίωνα (τον Γελέοντα και τον Αιγικορέα και τον Αργάδη και τον Όπλητα), και βρήκε και τους έβαλε ονόματα άλλων ηρώων, του τόπου τους, με εξαίρεση το όνομα του Αίαντα· αυτουνού το όνομα το πρόσθεσε, κι ας ήταν ξένος, καθότι ήταν γείτονας της πόλης και σύμμαχος.

Ηρόδοτος, Ε' 70.1-2, 72.2

- [5.70.1] Τώρα ο Ισαγόρας, καθώς με τη σειρά του βγήκε νικημένος, βάζει σ' ενέργεια μηχανορραφία απ' τη δική του μεριά: καλεί σε βοήθεια τον Κλεομένη το Λακεδαιμόνιο, με τον οποίο συνδέθηκε με δεσμό φιλίας απ' την εποχή της πολιορκίας των Πεισιστρατιδών. **Κατηγορήθηκε μάλιστα ο Κλεομένης ότι μπαινόβγαινε στον κοιτώνα της γυναίκας του Ισαγόρα.**
- [5.70.2] Λοιπόν, πρώτη ενέργεια του Κλεομένη ήταν να στείλει κήρυκα στην Αθήνα, και ζητούσε να εξοριστεί ο Κλεισθένης και μαζί του και πολλοί άλλοι Αθηναίοι, επειδή, όπως έλεγε, ήταν κριματισμένοι. Κι έστελνε αυτές τις εντολές καταπώς τον δασκάλεψε ο Ισαγόρας· γιατί η κατηγορία εκείνου του φονικού βάραινε τους Αλκμεωνίδες και τους οπαδούς τους, ενώ ο ίδιος κι οι φίλοι του ήταν αμέτοχοι.
- [5.72.2] Συναντώντας την αντίσταση της βουλής, που αρνιόταν να υπακούσει, ο Κλεομένης κι ο Ισαγόρας κι οι οπαδοί τους κυριεύουν την Ακρόπολη. Αλλά όλοι οι άλλοι Αθηναίοι έγιναν ένα και τους πολιορκούσαν δυο μέρες· και την τρίτη βγαίνουν έξω από τη χώρα ύστερ' από διαπραγματεύσεις όσοι απ' αυτούς ήταν Λακεδαιμόνιοι·

Ο δρόμος προς τη δημοκρατία

- Ο Κλεισθένης, ως προστάτης του Δήμου, επέστρεψε το 507 π.Χ. στην Αθήνα μαζί με τους υπόλοιπους εξόριστους.
- Όμως οι Σπαρτιάτες που εξακολουθούσαν να θέλουν να επιβάλουν τον Ισαγόρα, εκστρατεύουν εναντίον της Αττικής. Ο βασιλιάς τους Κλεομένης με μεγάλο στρατό έφθασε στην Ελευσίνα, ενώ ταυτόχρονα επιτέθηκαν κατά της Αττικής οι Βοιωτοί και οι Χαλκιδείς. **(Σπαρτιατές+Βοιωτοί+Χαλκιδείς)**
- Οι Σπαρτιάτες στην πορεία εγκαταλείπουν την εκστρατεία λόγω διαφωνίας των δύο βασιλέων, του Κλεομένη και του Δημάρατου, που διαφώνησαν για την επίθεση κατά της Αθήνας και έτσι η εκστρατεία εγκαταλείφθηκε.
- Οι Αθηναίοι καταφέρουν διπλή νίκη κατά των Βοιωτών και Χαλκιδέων:
- Οι Αθηναίοι αποφασισμένοι να εκδικηθούν τους Χαλκιδείς, πέρασαν στην Εύβοια και τους κατατρόπωσαν. Οι κτηματικές περιουσίες των αριστοκρατών Χαλκιδέων κατασχέθηκαν και ο Κλεισθένης τις μοίρασε με κλήρο σε 4.000 Αθηναίους κληρούχους, στρατιωτικούς αποίκους. **Αυτοί αποτέλεσαν τους πρώτους «κληρούχους», οι οποίοι, παρά τη μετεγκατάστασή τους, διατήρησαν τα πολιτικά τους δικαιώματα.**

Ηρόδοτος, Ε΄ 74.2, 75.1-3

[5.74.2] Λοιπόν, ο Κλεομένης με μεγάλο εκστρατευτικό σώμα έκανε εισβολή στην Ελευσίνα, κι οι Βοιωτοί, ύστερ' από συνεννόηση, κυριεύουν την Οινόη και τις Υσιές, ακριτικούς δήμους της Αττικής, κι απ' την άλλη πλευρά οι Χαλκιδείς έκαναν επιδρομές και ρήμαζαν τη γη της Αττικής. Κι οι Αθηναίοι, αν και δέχονταν χτυπήματα κι από τις δυο μεριές, άφησαν γι' αργότερα να λογαριαστούν με τους Βοιωτούς και τους Χαλκιδείς, και πήγαν κι αντιπαρατάχτηκαν στους Πελοποννησίους που βρίσκονταν στην Ελευσίνα.

[5.75.1] Κι ήταν πια η ώρα ν' αρχίσει η μάχη ανάμεσα στους δυο στρατούς, όταν πρώτοι οι Κορίνθιοι το καλοσκέφτηκαν μεταξύ τους πως κάνουν μια άδικη πράξη κι αλλάζοντας απόφαση σηκώθηκαν κι έφυγαν, και κατόπι κι ο Δημάρατος, ο γιος του Αρίστωνα, που ήταν κι αυτός βασιλιάς των Σπαρτιατών, αν και ήταν συναρχηγός του στρατού που βγήκε από τη Λακωνία και δε διαφωνούσε τον προηγούμενο καιρό με τον Κλεομένη.

[5.75.2] Κι αυτή η διάσταση στάθηκε αιτία να θεσπιστεί νόμος στη Σπάρτη ότι απαγορεύεται να συνοδεύουν, μαζί κι οι δυο, οι βασιλιάδες το εκστρατευτικό σώμα που βγαίνει απ' τα σύνορα της χώρας (γιατί ως τότε και οι δυο το συνόδευαν), και με την απαλλαγή του ενός από τους δυο να μένει στην πόλη ο ένας τους, κι ο ένας από τους δυο Διοσκούρους· γιατί στο παρελθόν κι ετούτοι και οι δυο συνόδευαν το στρατό, προστάτες του. [5.75.3] Τότε λοιπόν στην Ελευσίνα οι υπόλοιποι σύμμαχοι, βλέποντας και τους βασιλιάδες των Λακεδαιμονίων να διαφωνούν μεταξύ τους και τους Κορινθίους να εγκαταλείπουν την παράταξη, γρήγορα γρήγορα σηκώθηκαν κι έφυγαν κι αυτοί.

Ηρόδοτος, Ε΄ 77.1-4

[5.77.1] Λοιπόν, αυτό το εκστρατευτικό σώμα διαλύθηκε άδοξα και τότε οι Αθηναίοι, θέλοντας να πάρουν εκδίκηση, εκστρατεύουν πρώτα εναντίον των Χαλκιδέων. Οι Βοιωτοί έσπευσαν σε βοήθεια των Χαλκιδέων στον Εύριπο. Βλέποντάς τους οι Αθηναίοι να σπεύδουν βοηθεί, αποφάσισαν να βαδίσουν πρώτα εναντίον των Βοιωτών κι όχι εναντίον των Χαλκιδέων.

[5.77.2] Ήρθαν λοιπόν στα χέρια με τους **Βοιωτούς** οι Αθηναίοι και πήραν μεγάλη νίκη, σκότωσαν πάρα πολλούς κι έπιασαν ζωντανούς εφτακόσιους απ' αυτούς. Και την ίδια ετούτη μέρα πέρασαν οι Αθηναίοι στην Εύβοια και συγκρούστηκαν και με τους Χαλκιδείς· τους νίκησαν κι αυτούς **κι άφησαν στη χώρα τους τέσσερες χιλιάδες δικούς τους, κληρούχους, στα κτήματα των ιπποβοτών· ιπποβότες είναι το όνομα των ευκατάστατων Χαλκιδέων.**

[5.77.3] Κι όσους κι απ' αυτούς έπιασαν ζωντανούς, τους είχαν φυλακισμένους μαζί με τους Βοιωτούς που πιάστηκαν ζωντανοί, δεμένους με αλυσίδες· κι αργότερα τους άφησαν ελεύθερους, αφού όρισαν λύτρα δυο μνες για τον καθένα. Και τις αλυσίδες με τις οποίες ήταν δεμένοι τις κρέμασαν ψηλά στην Ακρόπολη, αυτές που ακόμα και στον καιρό μου ήταν στη θέση τους — κρέμονταν στα τείχη που πέρα πέρα ήταν μαυρισμένα απ' τη φωτιά που έβαλαν οι Μήδοι, απέναντι από τον σηκό του ναού που είναι στραμμένος προς τη δύση.

[5.77.4] **Και το ένα δέκατο των λύτρων το αφιέρωσαν στην Αθηνά, κατασκευάζοντας ένα χάλκινο τέθριππο· είναι το πρώτο μνημείο που αντικρίζεις μπαίνοντας στα προύλαια της Ακρόπολης.**

Οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη

Η πόλη είχε μεγαλώσει, υπήρχε ένας αστικός πληθυσμός από πολίτες και ξένους, που δεν είχε στενούς δεσμούς με την αριστοκρατία.

Ο Κλεισθένης στηριζόμενος στον **αστικό πληθυσμό** έδωσε **πολιτικά** προνόμια στους ονομαζόμενους **νεοπολίτες** (= ξένοι που ήρθαν στην Αθήνα λόγω βιοτεχνίας).

Οι μεταρρυθμίσεις είναι σε μεγάλο βαθμό επαναστατικές και δηλώνουν μια πολιτική αντίληψη εξαιρετικής ωριμότητας, ενδεχομένως δείχνουν επιδράσεις από τη φιλοσοφία της εποχής.

Προσδιορισμός του πολιτικού σώματος

- Όλοι οι πολίτες ανεξαρτήτως καταγράφηκαν σε ένα από τα **139** δημοτικά κέντρα **‘ληξιαρχικά γραμματεία’** (χωριό ή προάστιο).
- Εφεξής τα μέλη κάθε δήμου ήταν αρμόδια για την εισδοχή νέων μελών τα οποία αποκτούσαν την **ιδιότητα του δημότη**, άρα και **πολίτη** σε ανοιχτές για όλους τους δημότες συνελεύσεις.
- Ο υποψήφιος πολίτης στα **18** του παρουσιαζόταν από τον πατέρα του ενώπιον της δημοτικής συνέλευσης με αίτημα την **πολιτογράφησή** του.
- Τότε ο νέος πολίτης αποκτούσε το νέο του όνομα: **«όνομα προσωπικό + πατρώνυμο + δημοτικό»** →

Προσδιορισμός πολιτικού σώματος

- Κάθε πολίτης αποκτούσε την πολιτική του ταυτότητα από τους συμπολίτες του →
- η πολιτική ισότητα ήταν προϋπόθεση της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης πολιτών
- Ο γόνος της αριστοκρατικής γενιάς για την έναρξη της πολιτικής του ζωής είχε ανάγκη την ψήφων των απλών πολιτών.
- Συναινετική λήψη αποφάσεων → ενίσχυση των δεσμών ανάμεσα στους πολίτες → προετοιμασία για τη λήψη αποφάσεων σε επίπεδο κράτους.

Ο Κλεισθένης αντικατέστησε τις 4 φυλές με τις ακόλουθες δέκα:

Ο Κλεισθένης το 508/7 π.Χ. με την υποστήριξη του δήμου προβαίνει
→

1. σε μεταρρύθμιση για αλλαγή αριθμού φυλών και
2. παραχώρηση πολιτείας στον λαό.

Οι φυλές από 4 → 10 και αλλαγή ονομάτων → στόχος ([Αριστοτέλης](#)) η ευρύτερη συμμετοχή του λαού στην πολιτεία, ήθελε δηλαδή να εντάξει τους νεοπολίτες.

- 30 ομάδες-τριπτύες → 10 τριπτύες άστυ/Αθήνα, 10 Παράλια, 10 Μεσογαία
- Κάθε φυλή αποτελείται από 3 τριπτύες (μια από κάθε κατηγορία) →
- Σπάνε οι δεσμοί της τοπικής αλληλεγγύης
- Υπονομεύεται η δύναμη της παλιάς αριστοκρατίας → όλα τα μέλη της πολιτειακής κοινότητας είναι ίσα μεταξύ τους ως προς την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Σχηματισμός των 10 φυλών (από 3 τριπτύες καθεμία)

παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Ερεχθίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Αιγηίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Πανδιονίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Λεοντίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Ακαμαντίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Οινηίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Κεκροπίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Ιπποθωντίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Αιαντίς
παράλια	ἄστυ	μεσογαία	Αντιοχίς

Οι δέκα νέες φυλές:

(Πήραν το όνομά τους από το όνομα κάποιου ήρωα, όλα δε τα ονόματα επικυρώθηκαν από το μαντείο των Δελφών.)

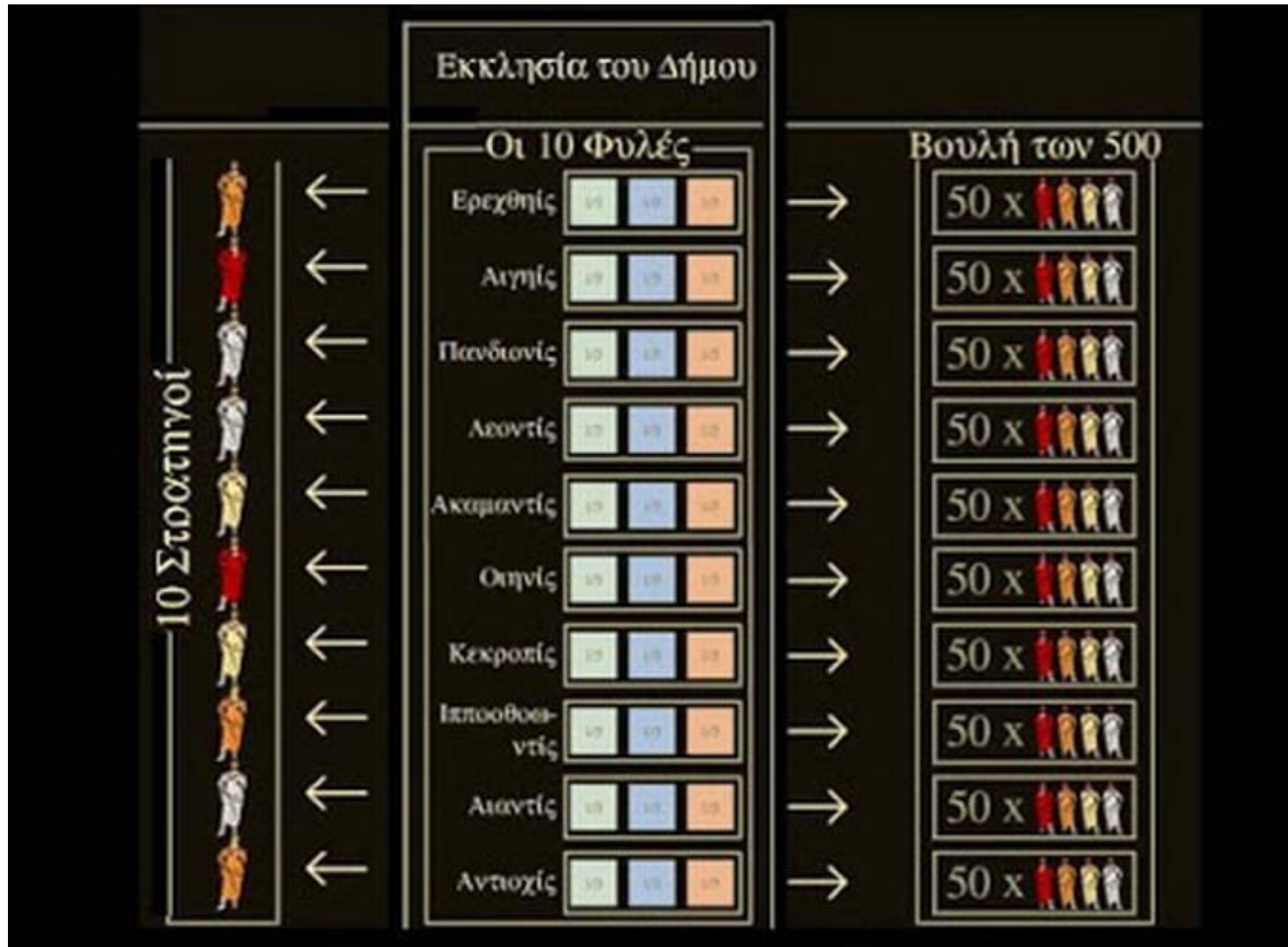
1. Ερεχθίς
2. Αιγηίς
3. Πανδιονίς
4. Λεοντίς
5. Ακαμαντίς
6. Οινηίς
7. Κεκροπίς
8. Ιπποθωντίς
9. Αιαντίς και
10. Αντιοχίς

Οι 10 φυλές της Αθήνας

από το βιβλίο του Μ. Σακελλαρίου, *Η Αθηναϊκή Δημοκρατία*, σελ.103

Κάθε φυλή περιλάμβανε 3 μέρη (τριπτύες):

Η βουλή των 500^{ων}

- 50 βουλευτές από κάθε φυλή (50X10=500)
- Η Βουλή συνεδριάζει σε **ολομέλεια 275** ημέρες τον χρόνο.
- **Όλοι οι πολίτες**, ανεξαρτήτως κοινωνικής και οικονομικής θέσης, μπορούσαν να εκλέγονται βουλευτές για 2 ετήσιους κύκλους.
- Στις συνεδριάσεις της Βουλής οι βουλευτές όφειλαν να συνεργάζονται με άτομα από όλη την Αττική.
- Η διακυβέρνηση του κράτους τελούσε υπό των έλεγχο **όλων των πολιτών**. → δια της συμμετοχής εκφράζονται όλοι οι πολίτες
 - **όλοι είναι πολιτικώς ίσοι**
 - **συλλογική ευθύνη**

Η βουλή των 500^{ων}

- Οι 50 βουλευτές της κάθε φυλής «πρυτάνευαν» για το ένα δέκατο του έτους (το αττικό έτος το αποτελούσαν 12 σεληνιακοί μήνες και 354 ημέρες), δηλαδή για 35 ή 36 ημέρες. Στο τέλος της πρυτανείας οριζόταν με κλήρο η φυλή που θα αναλάμβανε την ευθύνη/ τη διαδοχή.
- Με κλήρο οριζόταν για 24 ώρες ο επιστάτης των πρυτάνεων (πρόεδρος) και
- Ο γραμματέας κληρώνεται για κάθε πρυτανεία και έχει ως έργο: τη σύνταξη, την αρχειοθέτηση και τη δημοσίευση των Πρακτικών.
- **Αρμοδιότητες:** θέματα οικονομικά, εξωτερικής πολιτικής
κατάρτιση των προβουλευμάτων - των νομοσχεδίων
- που επρόκειτο να συζητηθούν και να ψηφισθούν από την Εκκλησία του Δήμου.

- Η βουλή 500 < κληρώνεται κάθε χρόνο 50 x 10 (φυλές) μετά από μισό αιώνα ο Εφιάλτης παραχωρεί τις λειτουργίες του Αρείου Πάγου στη Βουλή για να γίνει η Βουλή και κυβέρνηση
- Μάλλον η Βουλή ασκούσε επίβλεψη και έλεγχο στους δικαστές, μπορούσε να συγκαλέσει τη συνέλευση των πολιτών, την Εκκλησία, και ο Κλεισθένης είχε καθορίσει τις συναντήσεις.
- **Ηρόδοτος Ε΄, 78.1** → καθιέρωση **ισηγορίας**
- Ο Κλεισθένης → δημιούργησε τις συνθήκες για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας εισάγοντας την **ισονομία**, την **ισότητα απέναντι στο νόμο**.
- Σημαντικότερο μέτρο από κοινωνική άποψη ήταν η **πολιτογράφηση** όλων των **μετοίκων και των απελεύθερων**, με αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός κατοίκων της Αττικής να αποκτήσει δικαιώματα αθηναίου πολίτη.
- Βιβλιογραφία:
- **Αριστοτέλη, Αθηναίων Πολιτεία**
- **Ηρόδοτος, Ιστορίαι Ε΄**
- **Πλούταρχος, Βίος Σόλωνα**
- **Πλούταρχος, Λυκούργος (19)**

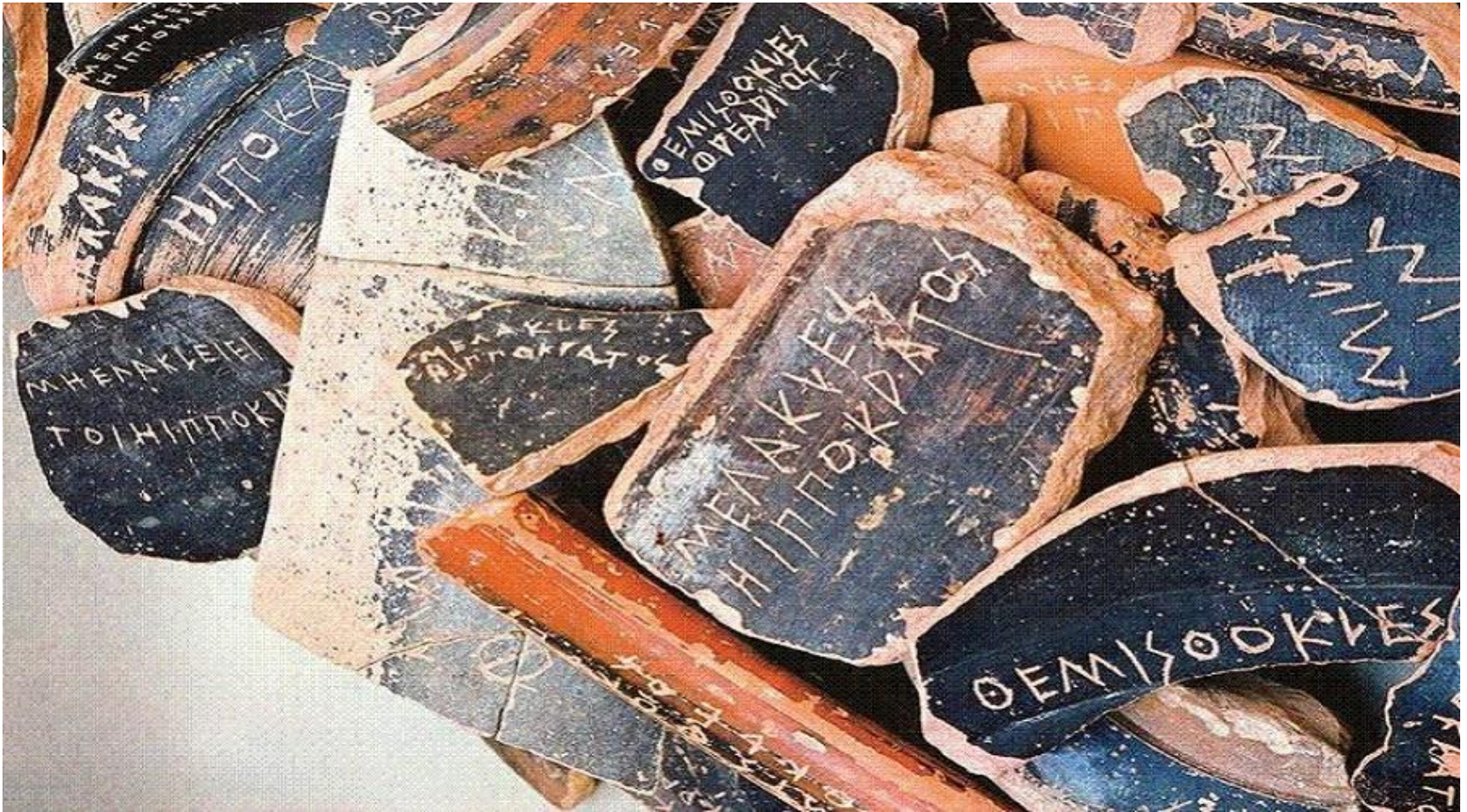
Η Εκκλησία του Δήμου

- Βάσει της **ισηγορίας** όλοι οι πολίτες μπορούν να εκφράσουν τη γνώμη του στην *Εκκλησία* και να εισηγηθούν μια πρόταση.
- π.χ. την πρόταση ελέγχει και επεξεργάζεται η *Βουλή* (προβούλευμα) πριν παρουσιαστεί στην *Εκκλησία*, όπου θα επικυρωθεί με ψηφοφορία για να γίνει νόμος ή ψήφισμα.
- Ο λαός στην *Εκκλησία* **έχει τον τελευταίο λόγο**: εγκρίνει, τροποποιεί ή απορρίπτει.
- Επιπλέον ο Κλεισθένης αύξησε τις αρμοδιότητες της *Εκκλησίας* του Δήμου, η οποία μπορούσε πλέον **να επικυρώνει ή να ακυρώνει αποφάσεις** καταδίκης σε θανατική ποινή τις οποίες είχε λάβει ο Άρειος Πάγος.

Η Εκκλησία του Δήμου

- **Συνεδριάσεις Εκκλησίας Δήμου:**
- Αρχικά μία ανά *πρυτανεία* → **κυρία**
- και ορισμένες τακτικές συνεδριάσεις, που παγιώθηκαν σε τέσσερις την εποχή του Αριστοτέλη. → 10 κύριες + λοιπές
- **ψηφοφορία:** *χειροτονία* (ανάταση χεριού) και ψήφους (χαλίκια)
- **οστρακισμός:** απαιτείτο απαρτία 6.000 πολιτών για να οστρακιστεί όποιος συγκέντρωνε τον μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων.
- Οι Αθηναίοι απομάκρυναν από την πόλη οποιονδήποτε πολίτη ασκούσε μεγάλη επιρροή στους συμπολίτες του και ή όποιον υποψιάζονταν ότι επιδίωκε την τυραννίδα.

οστρακισμός

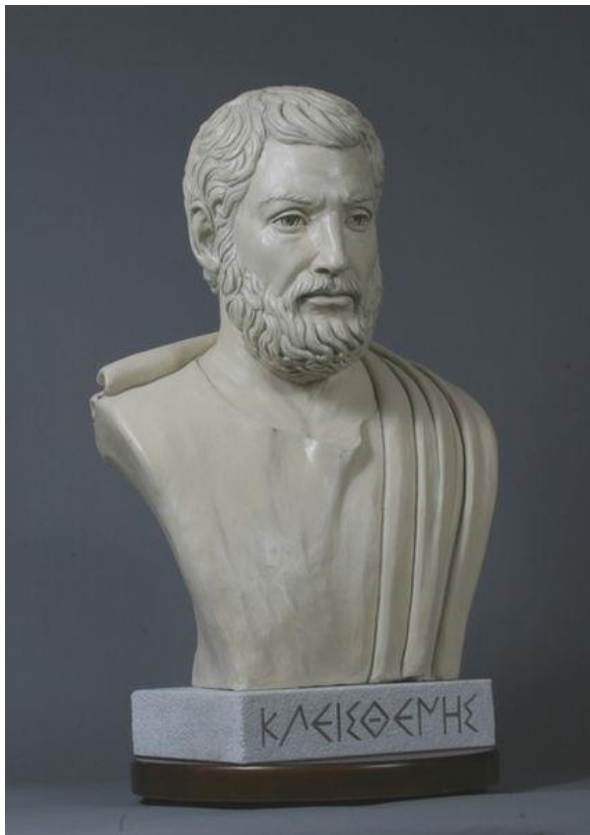

Ηρόδοτος, Ε΄ 78,1

πανταχῆ ἢ ἰσηγορίη ὡς ἐστὶ χρῆμα σπουδαῖον

- [5.78.1] Λοιπὸν ἡ δύναμη τῆς Αθήνας εἶχε μεγαλώσει, καὶ γίνεται φανερό πὼς ὄχι μόνο σ' ἓνα τομέα, ἀλλὰ παντοῦ ἡ δημοκρατία εἶναι σπουδαῖο πράμα, (*ἀλλὰ πανταχῆ ἢ ἰσηγορίη ὡς ἐστὶ χρῆμα σπουδαῖον*), ἀφοῦ οἱ Αθηναῖοι, ὅσο καιρὸ κυβερνιούνταν ἀπὸ τυράννους, δὲν ἦταν ἀνώτεροι πολεμιστὲς ἀπὸ κανένα γειτονικὸ τοῦ λαοῦ, ὅταν ὅμως λυτρώθηκαν ἀπὸ τοὺς τυράννους, ἐγίναν πρῶτοι, καὶ με μεγάλη διαφορά· κι ἀπ' αὐτὸ γίνεται φανερό πὼς, ὅσο ἦταν καταπιεσμένοι, δὲν ἤθελαν νὰ δείξουν τὴν παλικάριά τους, γιατί θὰ ἐξυπηρετούσαν τὸ δυνάστη τοῦ, ὅταν ὅμως λυτρώθηκαν, ὁ καθένας τοῦ γιὰ δικό του καλὸ ἐβάζε τὰ δυνατὰ του γιὰ τὴ νίκη.

Ο Κλεισθένης

Βιβλιογραφία:

Αριστοτέλη, *Αθηναίων Πολιτεία*

Ηρόδοτος, *Ιστορίαι Ε΄*

Πλούταρχος, *Βίος Σόλωνα*

Πλούταρχος, *Λυκούργος (19)*

- **Ηρόδοτος Ε΄, 78.1** → καθιέρωση **ισηγορίας**
- Ο Κλεισθένης → δημιούργησε τις συνθήκες για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας εισάγοντας την **ισονομία**, την **ισότητα απέναντι στο νόμο**.
- Σημαντικότερο μέτρο από κοινωνική άποψη ήταν η **πολιτογράφηση όλων των μετοίκων και των απελεύθερων**, με αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός κατοίκων της Αττικής να αποκτήσει δικαιώματα Αθηναίου πολίτη.

Ο 5^{ος} π.Χ. αιώνας

- Ο 5^{ος} αιώνας είναι:
- ο αιώνας ακμής του πολιτισμού της πόλης,
- ο μεγάλος αιώνας της Αθήνας,
- της αθηναϊκής δημοκρατίας, τα
- ης ακμής της τραγωδίας και
- της γέννησης της ιστορίας, με τον **Ηρόδοτο** και το **Θουκυδίδη**.

Ο αιώνας ξεκινά με τη αναμέτρηση των Ελλήνων με τους Πέρσες.